

TAČKA GDJE SU SE UKRSTILE MUNJE IZ „GORSKOG VIJENCA“

isto kao što ispod kaluderske rize katkad kuća neznabožačko srce. Kad te neko ovamo u razgovoru pomene, ne propustim da naglasim kako te odlično poznajem, a ako to ni na koga ne ostavi poseban utisak, dođe mi da ih upitam: zbilja, mislite li da je to tek sitnica? Zaista se u takvim momentima osjećam nekako zaslužnim što si takav kakav si, iako znam da je to sa moje strane prilično šašavo. Prosto, obuzme me ponos kao da sam te lično izmislio! A tek tvoja mater! Svima pokazuje izreske iz novina gdje je izašla tvoja slika ili intervju, priča kakav si bio u djetinjstvu — majkama „odmetnutih“ sinova ostaje tek uspomena na doba kad su bili još nemoćni da ih ostave same — i kaže da si najbolječivije i najpitomije njezino dijete.

Kako si sa zdravljem, i uopšte? Pišeš mi da svoju bolest počinješ pomalo smatrati novom crtom u vlastitom karakteru, što objektivno svjedoči, čak i kad bi to bila tek duhovnost, o velikim rezervama prilagodljivosti u tebi, a sve dotle dok budeš imao razloga i snage za ponovna prilagođavanja životu, možeš se smatrati duhovno živim. A vidiš, ja sebe često osjećam kao pripadnika životinjske vrste koja se savršeno prilagodila sredini i koja zbog toga, kako tvrdi biologija, mora izumrijeti. Bolest me, na primjer, prosto tjera u bezumlje, što je i shvatljivo kad se uzme u obzir da sam dvaput stariji od tebe i da sam sve do lanske godine bio zdrav kao trijeska. Volio bih kad bih u tvom stilu bol u svojoj jetri mogao proglasiti nečim što me etički kompletira, a žigove u krstima — suvim žigom koji ovjerava moj ljudski identitet, ali ti moram tužno priznati da je za mene bolest skroz tjelesni pojam i vjerujem da bih dok traje njen napad bio u stanju, za kapljicu zdravlja, izdati i domovinu! Jetra mi se kao neprobojan zid ispriječila između mene i svijeta zdravih koje katkad skoro rasistički mrzim! I sigurno je, ništa toliko efikasno ne usamljuje, i ništa lakše od bolesti ne podstiče samoživost u čovjeku. Zato bi se moglo kazati da bolest prije razvija nove osobine u karakteru nego što sama biva jedna od tih osobina, ukoliko se, naravno, ne radi o jednoj od tvojih zakučastih stilskih figura. Ali si ti vjerovatno već davno pregrmio faze u kojima se ja sad nalazim, pošto si „iskusniji bolesnik od mene, i možda ćeš gledati na moja mudrovanja sa visine „starog majstora u podnoženju bolova“.

Doznao sam da nijesi nauman dolaziti u Crnu Goru pošto završiš školu, nego ćeš odmah početi tamo da radiš. Kod nas se pronio glas da si se oženio. I majka ti je bila stoposto ubijedena da hoćeš da se ženiš čim si tražio izvod iz matičnih knjiga rođenih i uvjerenje da nisi sudski kažnjavan. Možda joj se, ispravno, čini kako tvojoj naravi zapravo i odgovaraju, šahovski rečeno, tihi potezi kao što je ženidba sa „prigušivačem“. Kaže, otkako si nastao nikad nije mogla znati, mimo sve ostale djece, šta misliš i namjeravaš — vazda si nešto u sebe zakopavao i krio, kao mačka mačinjake! Uzaludu su je razuvjeravali da su ti dokumenta potrebna za zaposlenje. Piši mi o svemu. Takođe mi piši — oprosti što te opet gnjavim tom stvari — jes li makar počeo da radiš na pripovijetki o mojem životu?

Majka ti je izvjesno vrijeme bila pala na postelju. Sada joj je bolje. U ljutini zaboravi da si joj najbolji i najpitomiji sin i kaže: ono je običan blavor što ne zna ni ot kud je šupalj. I dalje: prevrнула mu je pamet

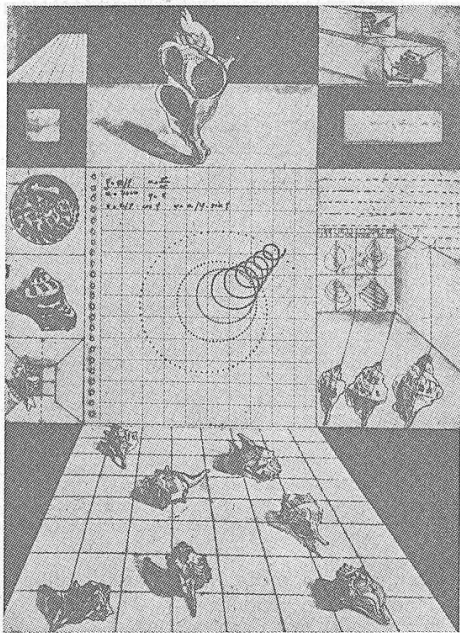
prslača iz svijeta, zaboravio na svakoga svoga čim se dokopao one rabote! Sinoć sam ti svratio kući. Bijaše ti došao djed da mu Milleva daje injekcije protiv reume. Zatekoh ga gdje Ljubiški diktira memoare o Americi. Poglavlje o „Picburgu“, kako on to veli. Jedva čeka tvoj dolazak — hoće da mu ih ti do tjeraš sa književne strane. U razgovoru mu se omaklo da mu je žalije umrijeti sad nego kad mu je bilo dvadeset godina. O tvojima toliko.

Ja sam sa svojima dobro. Zimus sam malo putovao, prodajući „Sveti dvoboj“. Zahvaljujem ti na otvoreno izrečenom mišljenju koje si mi u pismu uputio povodom izlaska ove knjižice. Iako moram priznati da mi je u glavi bilo prilično „tjesno“ dok sam čitao tvoju presudu. Veliš, grčka je mitologija u mojoj pripovijesti svedena na već odavno prokurvani dekor. Veliš, sve te Afrodite i Terpsihore silovalo je do sada barem nekoliko divizijskih pisaca, a stil kojim je ovo djelo napisano bezukusan je kao destilovana voda. Sigurno je da se ti, kao pametniji i stručniji, neuporedivo bolje razumiješ u te stvari, ali ti moram napomenuti da sam se na mitologiju želio osloniti kao na nešto što ima šire i opštije značenje od moga privatnog, seksualnog iskustva. Ali, možda imaš pravo: namjera može biti plemenita, a rezultat u književnom smislu — sraman. Mada ću se usuditi da primijetim jednu stvar. Na osnovu dosadašnjih tvojih kritičkih radova zaključujem da te rdava literatura ražešćuje i razgoropađuje kao da je maltene u pitanju lična uvreda! Zaboravljajući da i iza loših knjiga mogu stajati tone nesаница, izgaranja, samoodricanja, očaja. Takve knjige nisi u stanju sagledati sa nezainteresovanim prezirom. Ti pišeš inspirisano čak i o pjesmama pisanim bez ikakve inspiracije. Ali mi takvi tekstovi liče na ubistvo u samoodbrani!

Krajem prošloga i početkom ovog mjeseca bio sam u Srbiji, posjetivši Rav, Sopoćane, Studenicu, Žiču, Dobrinju — rodno mjesto Miloša Obrenovića, gdje sam zatekao i neke njegove rođake. Zima je bila neobično oštra — još i sad osjećam nekakvu studen u nogama.

Pošto mi rekoše da uskoro nećeš dolaziti ovamo, odlučih da ti pošaljem ovo pismo sa opisom još jedne epizode iz mog života, za koju mislim da bi mogla učiti u pripovijetku, kao njen završetak.

Nestrpljiv sam i ne želim praviti nikakav uvod. Naime, zainteresovalo me gdje su se prekrstile dvije munje koje Vladika Rade pominje u **Gorskom vijencu**. Lenjirom sam mjerio preko geografske karte Crne Gore da pronadem tačku ukrštanja. Izlazilo je da se tačka nalazi u Kosovu Lugu, u Bjelopavličima, nedaleko od Spuža, u pravcu prema Danilovgradu. No, pošto moje mjerenje nije bilo stručno, obratio sam se Geodetskom zavodu i Geodetskoj upravi Crne Gore u Titogradu, da oni to precizno učine. Rezultati mjerenja jednih i drugih bili su isti, a ista je bila i mjera začuđenosti kad sam im objasnio u koje svrhe sam tražio njihovu uslugu. Otputovao sam osmog januara ove godine u Spuž, kako bi mi sutradan bilo lakše pronaći centar krsta. Odabrao sam za svoju posjetu upravo dan u koji pada svetac vezan za **Gorski vijenac** — Šćepandan, valjda se i sam dosjećam. Sjutradan sam kupio nekoliko koverata i uputio sam se u Kosov Lug. Prema rezultatima mjerenja pomenutih ustanova — ustanovio sam da bi mjesto koje me interesuje trebalo da bude Šuma Bećirovića, zaselak Kosića, u Kosovu Lu-

bogdan borčić

Dragi Mladene,

Čujem od tvojih da si već pri kraju studija — zanimljivo je da mi o svom studiranju nisu u pismu nikada ni slova napisao — i da ćeš ih okončati sa desetakama. Muški, nema govora! Ni sam ne znam zbog čega, ali svekolike tvoje uspehe ja pomalo dovodim u vezu sa sobom, vesele me kao da su moji sopstveni. Možda zato što je tvojim životom nagađena jedna od verzija mogeg života, osuđena na neostvarivost. Dobro znaš kako ispod stroge obrazine istoričara u meni živi, prežeci se na tihoj vatri starenja, nesuđeni književnik

gu. Da bih bio jasniji, navešću ti iz **Gorskog vijenca** mjesto o kojem se radi. Riječ je o stihovima koje izgovara Obrad na Skupštini uoči Trojičina dana, na Lovčenu:

Viđeste li čudo i znamenje,
Kâ se dvije munje prekrstiše?
Jedna sinu od Koma k Lovčenu,
Druga sinu od Skadra k Ostrogu,
Krst od ognja živa napraviše.
Oh, divan ti bješe pogledati,
U svijet ga još nije takvoga
Ni ko čuo niti ko vidio!¹⁾

Znači, ja sam prvi pridao važnost tome gdje su se ukrstile te dvije, pjesnički izrečene munje, i prvi se sjetio da pristupim mjerjenjima u svrhu pronalazjenja centra tog gorostasnog krsta. Sasvim je jasno da se poetsko značenje pomenutih stihova zna, ali ja sam želio saznati i tu, da se skromno izrazim, tehničku stranu, mjesto stvarnog ukrštanja munja. Prispio sam u centar krsta devetog januara hiljadu devet stotina sedamdesete godine, i odatle, iz kuće Stojana Brajovića, čija je kćerka nadljepšala sve djevojke koje sam u životu susretao, razaslao sam nekoliko pisama, među kojima i pismo Njegoševu muzeju i Centralnoj narodnoj biblioteci u Cetinju, Istorijskom institutu u Titogradu, kao i nekoliko privatna. Iako sa naučne strane svega jedna rečenica, ipak je to nov doprinos komentaru **Gorskog vijenca**, jer sam prvi saznao tačku ukrštanja munja. Mali prilog razumijevanju Njegoševa pjesništva, saopšten baš iz centra tog kolosalnog i simboličnog krsta. Znam, ti ćeš se možda zapitati: je li imalo smisla dizati toliku galamu oko nečega što je, na koncu, ipak sitnica. Ali, pored onih na kojima se drži svijet, zar i minijaturne istine nemaju pravo na očekivani „obrok“ ljudske zainteresovanosti? Uostalom, sve su krupnice, sve glavne istine, otkrivene prije nego što sam se i rodio, barem ja tako mislim. Drugi su prije mene stigli na sva mjesta gdje je bilo vrijedno da se stigne. Ali, ipak! Čovjek bi presvisnuo od žalosti kad bi bio primoran da se pomiri s time da je sve zauvijek protumačeno. Ako ništa, preostaje nam da sami izmišljamo mjesta na koja želimo stići prvi. Ja sam prvi pronašao tačku gdje su se ukrstile munje iz „Gorskog vijenca“. Nije li to kao da sam lično ja stvorio novo mjesto na Zemlji? Proširio našu planetu? Znam i sam da moje otkriće ne spada u epohalna, ali ga je i te kako vrijedno uočiti! Jer se i meni pružila prilika da dođem na mjesto gdje niko prije mene nije boravio, ili bar ne na ovaj način. Nemoguće je pronaći prave riječi — uostalom ja sam prije svega istoričar — za uzbuđenje koje sam doživio kad sam se obreo u centru krsta koji je preporodilački i očistilački prekrstio čitavu Crnu Goru u vrijeme kad su Sloveni na Balkanu listom robovali. Kao da su i meteorološke pojave odobravale i podupirale nakanu Vladike Danila da ponovo pokrsti Crnu Goru...

Ali to nije sve što sam imao da ti kažem. Od onomad me u navratima uznemirava pomisao da Šuma Bećirovića možda i nije mjesto gdje su se prekrstile munje iz **Gorskog vijenca**. I više od toga. Počeo sam pomalo vjerovati da uopšte nije moguće tačno odrediti to mjesto. Sasvim slučajno, saznao sam od profesora Šebeka, matematičara, da prava linija u prirodi ne postoji, da je to konvencija ljudskog uma. Zavrtljalo mi se u glavi! Pa ja sam,

po bogu, zapostavio u svojem poduhvatu prirodne osobine munje. Prevideo sam da munja nikada nije prava linija! A pravom linijom sam naivno operisao u toku cijelog mog proračunavanja. Ispada da tačka gdje su se presjekle munje može biti kilometrima udaljena od mjesta za koje sam toliko bio siguran da je pravo. Na koncu, izlazi da se nikako i ne može odrediti to mjesto, i da se o tome može samo nagađati. Počeo sam da korim sebe što sam kao osnovac preneglio i eminentnim naučnim ustanovama — poslao podatak za koji sam naivno vjerovao da je istinit i konačan. Nikada nisam snažnije osjetio koliko je teško pronalaziti istinu u ovom svijetu gdje se čak ni dvije munje ne prekrštaju kako čovjeku odgovara i gdje je očekivao. Ali se tješim time što je moj pokušaj, da se tako izrazim pionirski. Možda i nijesam otkrio pravo mjesto i možda supranaturalni doživljaj koji mi je to mjesto omogućilo nije imao pravu podlogu, ali će jednog dana i takve, nemoguće stvari nekome poći za rukom. Toliko daleko ide moja vjera u napredak nauke, u istrajnost nekoristoljubive ljudske radoznalosti! Siguran sam da će u budućnosti biti moguće otkriti centar krsta za koji matematičar Šebek reče da nije nikada ni postojao. Zato neka živi Budućnost!
Petar Rudić, odani ljubitelj tvog talenta.

1. Đavao, koji je, ako je vjerovati Danteovim riječima, logičar po struci, vječito me podbada na fusnote, uvjeravajući me sa zmijskim smiješkom kako zdravog smisla nikad nije naodmet u jednom proznom književnom sastavu. Znam da u fusnotama, umjetnički gledano, ima nešto načelno nezdravo: opazio sam da uglavnom nastaju iz poriva sličnog zagonetnoj sili koja ubojicu vraća na mjesto zločina. U svakom slučaju, zabilješka što će uslijediti nastala je naknadno i nikakve unutarnje veze nema sa spisom o Petru Rudiću. Niti je treba razumjeti kao esejistički teg bačen na tas umjetničke uzbuđenosti moje priče.

U priči sam nastojao da izbjegnem slap fakata koji bi stvarnije ambijentalni, u pozitivističkom smislu, sudbinu junaka. Žiške sjećanja iz djetinjstva, u književnosti poslije Frojda gotovo obavezne, visina junakova čela, omiljene mu uzrečice, broj naučnih i književnih sočinjenja, i broj djece koja su mu do danas izašla iz štampe, njegov stav prema smrti i nesmrti — svekolike činjenice takvog reda sam eliminisao epistolarnom formom, jer je nevjerovatno da će junak u pismu upućenom svom odličnom prijatelju sa kojim se godinama poznaje napisati otprilike ovo: »Ja sam Petar Rudić, Njegoš mi je oznaka za posljednji smisao stvari, a napravio sam troje djece.« Izbjegavajući da išta objašnjavam, trebalo je da jedan ljudski postupak, iskinut iz mentalnog konteksta kojim je omogućen, zagonetno zalebdi u svijesti čitaoca, kao suklaj iracionalnog, kao suluda neandertalska grimasa ljudske težnje ka apsolutnom. I trebalo je da priča bude dokument o tome kako prava pripovijest o Petru Rudiću nikad nije napisana. Kao svjedočanstvo da od obećanog djela nema ništa.

Docije, učinilo mi se premodernim, a time i pomalo starinski u egzorcističkom smislu riječi, ovo otimanje kompasa iz ruku čitačevih, ovaj romantični ukus za tajanstveno, ova potreba za **nesporazumom**, koja savremenu avanturu čitanja pretvara u neku vrstu ženidbe sa preprekama! Današnji pisac, sklon sam vjerovati, esejist je po prevashodstvu. Zloglasnom »slikanju« života odavno je okrenuo stražnjicu i oboružan sa sijaset pinceta, pipeta, skalpela, uvećala, spustio se u oblast metaperceptivnog, sišao do »novih čestica« — da se poslužim terminom atomske fizike. Bombardujući alfa zracima inteligencije materiju što se zove unutarnjim svijetom — tih navodno žilavih ljudi — pisac je oslobodio fotone sudbine. A riječ sudbina, danas, kada je lišena vrhunarnog pijetlovog pera za kolbukom, oznaka je za alogične, a možda i slučajne lomove u zglobovima ljudskog opstanka.

Petar Rudić je monoman, to sam htio naknadno kazati. Njegov je intimni svijet isključio iz ležišta normalnosti: uslijed suviše naglog i strasnog trzaja ka najvišoj vrijednosti. U njegovoj slici svijeta Njegoš je metafora za prazalog stvari, teleoioški fokus svega. Sudbina mu se, zbog prejakog gravitacionog djelovanja »njegošobitka«, iskosila poput tornja u Pizi.

krešimir šego

GLASOVI

POTAMNJENJE

*Dok predmeti utonuli u bezglasje ističu
iz oblika
nestajemo u crvotočnoj svjetlosti vlasti-
tih lica*

*i neprepoznatljivi već
ispružamo ruke na darivanje
u glasovima kušajući pronaći zvuke
rodbinstva*

*nad nama obale sklopljene
(ah lijepa urna)*

*oslušuju poniranje neistecivom
maticom —*

*odronjavanje tijela
u pijesak*

u dno proticanja

SUDBINA KRUHOPROGNANIKA

*U naše predjele zmiye ulaze —
naša lica —
svetkovine u prolazu
rda nagrizu*

u vlastite urne

tijela se

pretvaraju

a glasovi —

vjesnici zle kobi

*jedan po jedan padaju u prašinu
ostavljajući rastvoreno korito grla
u nebo zariveno*

Možemo li se dozvati

o možemo li se prepoznati

u bijela nam čela dok smrt zaranja —

rascijepljeni jezici otrovnica

iz prstiju

izrastaju